

Tennessee Williams pjäser i Sverige och Frankrike

Gindt, Dirk. 2019. *Tennessee Williams in Sweden and France 1945–1965*. London/New York: Methuen Drama, Bloomsbury Publishing plc. (257 sidor)

TENNESSE WILLIAMS PJÄSER är bekanta för den stora allmänheten genom 1950-talets Hollywood-filmatiseringar av exempelvis *Linje Lusta* (*A Streetcar Named Desire*) och *Katt på hett plåttak* (*Cat on a Hot Tin Roof*) med kända skådespelare som Marlon Brando och Elizabeth Taylor i huvudrollerna. Williams hade sin storhetstid under kalla krigets inledande skede och hans rykte spred sig snabbt utanför hemlandet USA till andra delar av världen. Både hemma och utomlands mötte hans pjäser blandade reaktioner bland publik och teaterkritiker, men de kontroversiella inslagen drog också uppmärksamhet till uppsättningarna.

Williams sätt att fokusera på erotiska och psykologiska drivkrafter skapade upprörda känslor i många sammanhang. Flera av pjäserna lekte också med förväntade kvinno- och mansroller på ett för tiden utmanande vis. Inte minst gestaltningen av den sexuellt utlevande Maggie i *Katt på hett plåttak* och av Stanley Kowalski i *Linje Lusta* framstod för tidens publik som uppseendeväckande. Så förefaller det ha varit även i andra länder där pjäserna sattes upp och det resulterade ofta i att de skådespelare som anlätats för rollerna hamnade i den mediala hetluften.

I Dirk Gindts bok analyseras iscensättandet och mottagandet av Williams pjäser i Sverige och Frankrike under perioden 1945–1965.

Gindt analyserar uppsättningarna i dessa två länder med särskild blick för den kulturella kontexten i respektive land. I boken behandlar han frågor som hur pjäser som kommit till och spelats framgångsrikt på Broadway översätts och begripliggörs för en utländsk publik och hur tolkningen av pjäserna adapteras och förändras i denna översättningsprocess. En pjäs som från början tolkas mot bakgrund av den amerikanska södern under efterkrigstiden väcker andra konnotationer hos en fransk eller en svensk publik än vad den gör hos den amerikanska och en del av omtolkningsarbetet sker i en medveten gest redan i samband med regissörens och producenternas anpassning av exempelvis miljöer, skådespelare, scener och repliker.

Det är intressant att Gindt har valt att jämföra originaluppsättningarna med uppsättningar inte bara i ett annat land, utan med uppsättningar i två så sinsemellan olika länder som Sverige och Frankrike. En av anledningarna torde vara att censuren i Sverige och Frankrike under efterkrigstiden inte var lika stark som i andra länder; det var möjligt att sätta upp kontroversiella pjäser som Williams och göra egna tolkningar av dem utan alltför strama tyglar och statlig inblandning.

Det är också jämförelsen mellan länderna som bidrar till att undersökningen förmår säga något om de kulturella skillnader som kommer till uttryck i samband med uppsättningarna av Williams pjäser. Gindt pekar på flera intressanta skillnader i hur översättningsprocessen och mottagandet såg ut i de båda länderna och visar tydligt hur de har samband med hanteringen av exempelvis sexuell frigörelse och raspolitik i respektive land. Den avgörande argumentationen i Gindts framställning fokuserar emellertid på likheterna mellan de båda ländernas adaptationer av Williams pjäser och på hur pjäserna förvandlas till ett slagträ i en diskussion med antiamerikanska tendenser: "With rare exception, directors and actors in Sweden and France blatantly sexualized and racialized Williams' characters and settings, which in turn provided critics with ammunition to incite public scandal and outrage or dismiss the plays as products of an exclusively American imagination" (Gindt 2019, s. 5). I båda länderna förstärktes alltså aspekter som ras och sexualitet men dessa aspekter kopplades samtidigt tydligt till en ameri-

kansk föreställningsvärld för att inte ge upphov till oro eller resultera i ett ifrågasättande av motsvarande föreställningar i det egna landet. På så vis ger undersökningen en bild av hur laddade och konfliktfyllda ras- och sexualitetsfrågorna var i såväl det amerikanska som det europeiska kulturklimatet under detta inledande skede av kalla kriget. Samtidigt visar den på ett intressant sätt hur olika konflikterna kunde te sig i olika länder.

Gindt gör i sin bok en ingående analys av flera uppsättningar av Williams pjäser i Sverige och Frankrike och kontextualiserar genomgående sin analys genom att skärskåda kulturklimatet i respektive land under perioden. Han fördjupar sig såväl i konst och kulturpolitik som i allmänna värderingar och synsätt på framför allt sexualitet och rasfrågor. Han beaktar enskilda skådespelare och deras inflytande både på hur uppsättningarna iscensätts och på publiken och eftermälet i medierna. Gindt behandlar också aspekter såsom miljömålning, rekvisita och ljud och hur de skulle tillhandahålla praktiska lösningar men också väcka publikens associationer till den amerikanska söder i vilken pjäserna utspelade sig. Han visar hur de utgjorde en viktig del i säkerställandet av att pjäsernas känsliga innehåll hölls på tryggt avstånd för att inte riskera att publik och kritiker ifrågasatte egna åskådningar och förhållningssätt.

Även om pjäsernas innehåll uppfattades som kontroversiellt fanns det också utrymme för uppskattning och erkännande, både för Williams som dramatiker och för skådespelarnas insatser. Denna dubbelhet är själva utgångspunkten för Gindts analys. Gindts bok är en läsvärd och underhållande skildring som ger inblickar i teaterpolitik och kulturklimat i två europeiska länder under kalla krigets inledningsskede. Den visar på ett tydligt sätt hur även sådant som teaterpjäser och kulturproduktion – genom frågor som berörde och letade sig in under huden på åskådarna – kunde te sig som något hotfullt i en tid då sådan näringsenhet upplevdes som direkt farlig. I slutänden är det sannolikt också detta som förklarar Williams framgångar; att pjäserna kom nära inpå upplevdes som spännande, men det nervkittlande innehållet kunde samtidigt hållas på säkert avstånd.

Boken behandlar en intressant tid och innehåller en ingående analys av dåtidens politiska kontext i Sverige och Frankrike samt ländernas relationer med USA. Den torde därför ha mycket att erbjuda forskare som intresserar sig för kalla kriget och dess kulturklimat. För teaterforskare finns värdefulla analyser av tongivande pjäser satta i sin kulturpolitiska kontext. Boken är också ett framstående exempel på hur representationer av ras, sexualitet och vithet kan analyseras, vilket innebär ett värdefullt tillskott till genusforskning och postkoloniala studier.

SARA KÄRRHOLM
LUNDS UNIVERSITET